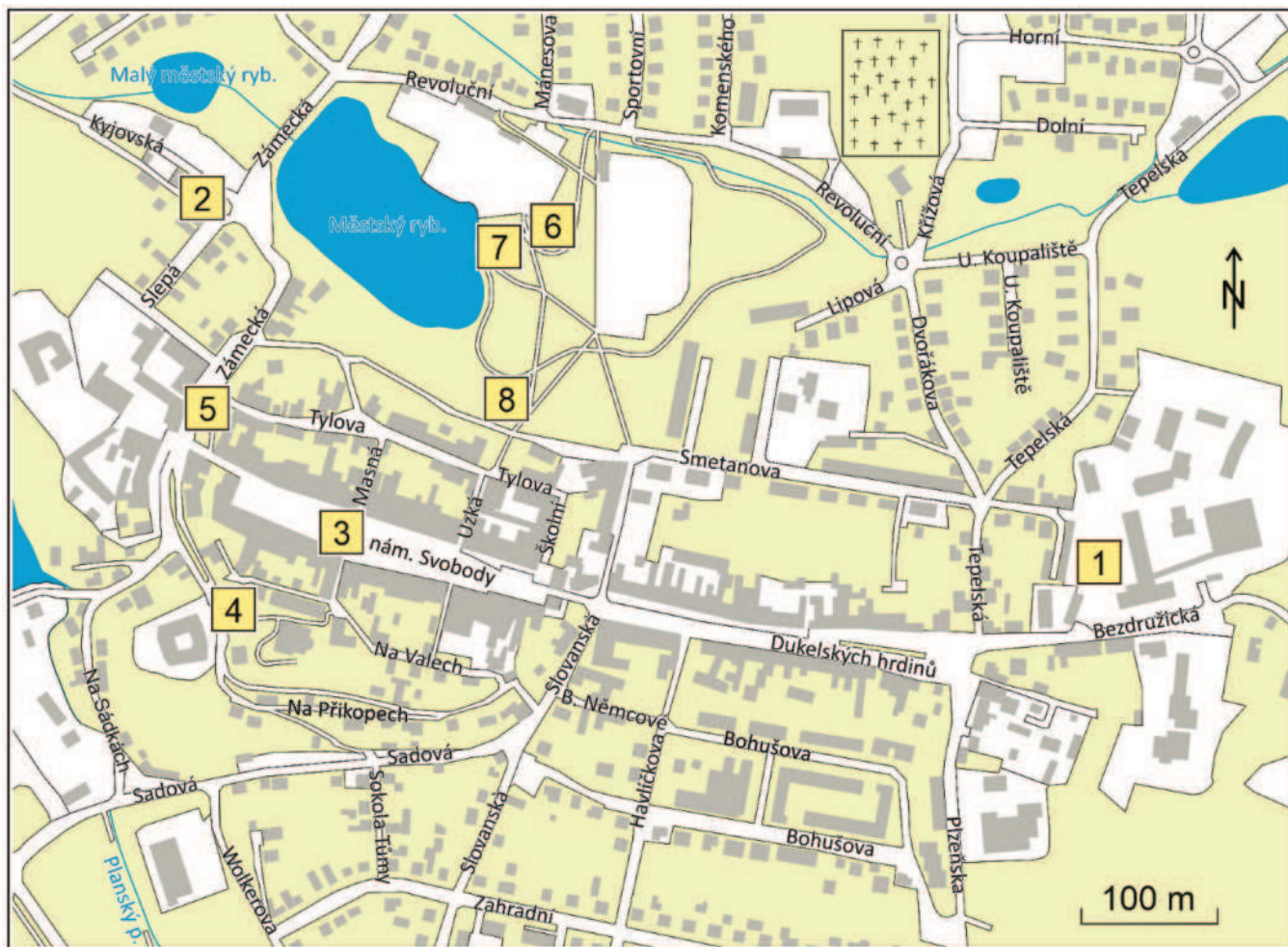

5. Kamenná socha – historická a moderní

V Plané naleznete sochy z nejrozličnějších uměleckých období — od baroka až po modernu je zastoupeno téměř vše. Některé představují sochařský um na vysoké úrovni. Převážně bylo zvoleno figurální ztvárnění; v moderních uměleckých dílech se však objevují i abstraktní formy.

Na sochy byly použity různé materiály — pískovec, žula a trachyt. Kamenné sochy na budovách na náměstí Svobody jsou popsány u jednotlivých budov v kapitole 3. Umístění volně stojících uměleckých děl je znázorněno na obr. 5-1.

Obr. 5-1: Poloha volně stojících kamenných soch v Plané. / Lage der freistehenden Steinskulpturen in Planá.

Obr. 5-2: Socha Lazara v zahradě nemocnice. Nahoře – celkový pohled s černým čedičovým podstavcem, dole – detail ruky s dobře patrnými křemennými oblázky v konglomerátu. / Die Lazarusskulptur im Garten des Krankenhauses.

Oben - Gesamtansicht mit schwarzem Basaltsockel, unten - Detail des Arms mit deutlich erkennbaren Quarzgeröllen im Konglomerat.

5.1 Socha Lazara

V předzahrádce staré nemocnice v Bezručické ulici (obr. 5-1: č. 1) stojí umělecká barokní socha sv. Lazara (obr. 5-2), která příhodně souhlasí s účelem budovy. Socha má na sobě oděv se záhyby a na hlavě stočený šátek. Jako anděl strážný nemocných se pravou rukou opírá o berli, u nohou mu leží dva psi.

Socha pochází pravděpodobně ze 17. nebo počátku 18. století a původně stála v městském parku.²⁵⁶ V roce 1923 byla převezena spolkem na ochranu památek na dnešní místo v nemocniční zahradě.²⁵⁷

Socha je silně zvětralá, porostlá lišejníkem a mechem a část obličeje se již odlomila. Socha je zhotovena z hrubého pískovce, jehož zrnka jsou v průměru velká asi jeden milimetr; občas se však v kameni vyskytuje i hrubší, dobře zaoblená drť o velikosti až jednoho centimetru (obr. 5-2), většinou z křemene a živce. Ve slunečním světle se lesknou úlomkovité destičky muskovitu. Velmi pravděpodobně se jedná o pískovec z permokarbonové pánve Manětínska.

Asi 1,4 metru vysoká socha stojí na podstavci z čediče. Dva kusy stejného kamene leží na zelené ploše o několik metrů dál. Čedič pochází zřejmě z vrchu Homole východně od Plané.

5.2 Sloup se sochou sv. Jana Nepomuckého

Na křižovatce ulic Slepá, Zámecká a Kyjovská, naproti velkému městskému rybníku, stojí sloup na památku svatého Jana Nepomuckého (obr. 5-1: č. 2). Na dvou soklových deskách je umístěn podstavec s nápisem „BŮH PÁNU / KE CTI / 1704 / Obnoveno / 1881-1934“. Na toskánském sloupu s jednoduchou hlavicí a čtvercovou římsou je socha světce v dlouhém rouchu a baretu; v rukou drží Ježíšův kříž (obr. 5-3).

Obr. 5-3: Barokní sloup sv. Jana Nepomuckého z tepelského trachytu. / Barocke Nepomuksäule aus Teplá-Trachyt.

Socha svatého Jana na náměstí Svobody, která vznikla o několik let později, vypadá velmi podobně jako tato. O sochaři není nic známo. Nejspodnější deska podstavce je zřejmě vyrobena ze žuly, vše ostatní z tepelského trachytu. Ve světlém, tmavě skvrnitém kameni se dají rozeznat díky amfibolům milimetr velké, sklovitě se lesknoucí sanidiny. Kámen pochází z okolí Teplé. Toskánský sloup je jemně obloukovitě štokovaný, zřejmě byl restaurován (obr. 5-4).

Obr. 5-4: Jemně obloukovitě štokovaný povrch sloupu z tepelského trachytu. Tento druh opracování je známý z kamenů zdi klášterního kostela v Teplé, zhotovených kolem roku 1930. Šířka obrazu cca 20 cm. / Feingestockte Oberfläche des Teplá-Trachyts des Säulenschaftes. Diese Bearbeitungsform ist von den um 1930 gefertigten Blöcken der Kirchenfassade der Stiftskirche von Teplá bekannt. Bildbreite ca. 20 cm.

Původně stál tento sloup na Petřském předměstí. Na historickém snímku lze rozeznat, že na přední straně sloupu byla připevněna kovová konzola,²⁵⁸ z té jsou vidět dnes již jen dva v kameni zakotvené kolíky. Sloup je již velmi zvětralý a porostlý mechem.

Obr. 5-5: Sloup sv. Jana Nepomuckého z permokarbonového pískovce na náměstí Svobody. Pomník byl postaven v roce 1712. / Johannes-Nepomuk-Säule aus Permokarbon-Sandstein auf dem Svoboda-Platz. Die Skulpturengruppe wurde im Jahr 1712 aufgestellt.

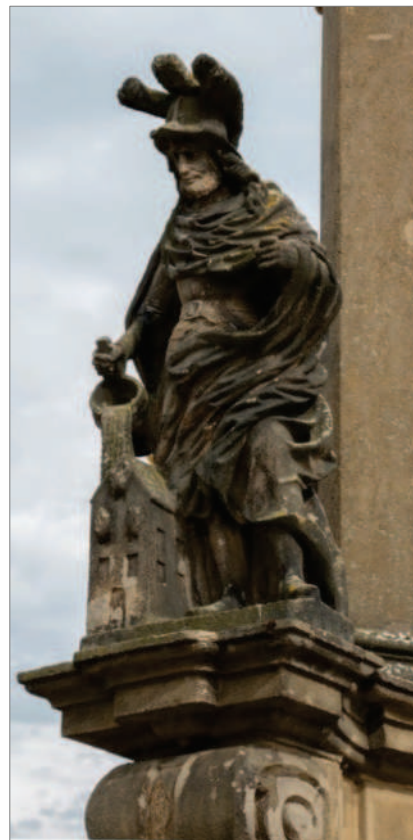
5.3 Pomník sv. Jana Nepomuckého

Sloup sv. Jana Nepomuckého je pravděpodobně nejznámějším kamenným objektem v Plané (obr. 5-5). Umělecky provedené dílo se nachází v centru náměstí Svobody (dříve Ringplatz) (obr. 5-1: č. 3). Dílo je darem panského hejtmána a bývalého starosty JOHANNA KARLA KOCHA VON GRÜNTHAL z roku 1712, jehož náhrobek se nachází ve farním kostele (viz kapitola 3.3).²⁵⁹

Na třech (na jižní straně), příp. čtyřech (na severní straně) nízkých kamenných stupních se nachází vysoký trojdílný, bohatě ornamenty zdobený podstavec, který je nahore uzavřen římsou. Na něm stojí sochy tří světců: sv. Floriána, který džbánem vody hasí hořící dům, sv. Šebestiána, který je přivázan ke kmeni stromu, a sv. Barbory, která v pravé ruce drží kalich s hostií a u jejíchž nohou stojí malá věž (obr. 5-6). Všichni svatí jsou zobrazeni v oděvu se záhyby, sochařsky zpracovaném vynikajícím způsobem.

Mezi sochami světců stojí trojhranný sloup, který se směrem nahoru mírně zužuje a je ukončený hlavicí s andělskými hlavami a ornamenty.

Na něm stojí socha sv. Jana Nepomuckého, který je zobrazen s křížem – jeho typickým atributem (obr. 5-7). Je oblečen do dlouhého roucha a kněžského klobouku, jeho hlavu zdobí kovový věnec s hvězdami. Pozoruhodné je, že tento památník byl postaven ještě před svatořečením Jana.²⁶⁰ Sloup s podstavcem a patkou je obklopený kruhovou balustrádou s umělecky profilovanými sloupky, která je na jižní straně přerušena kovanými dveřmi.

Obr. 5-6: Sochy světců na podstavci sloupu sv. Jana Nepomuckého: vlevo – sv. Šebestián, uprostřed – sv. Barbora a vpravo – sv. Florián. / Heiligenstatuen auf dem Absatz der Johann-Nepomuk-Säule: links – hl. Sebastian, Mitte – hl. Barbara und rechts - hl. Florian.

Obr. 5-7: Sloup korunuje socha sv. Jana Nepomuckého z permokarbonového pískovce, která na sobě má zbytky barevného nátěru. / Die Statue des hl. Johannes Nepomuk krönt die Säule. Die Skulptur aus Permokarbon-Sandstein zeigt die Reste einer Farbfassung.

Sloup je příkladem vrcholně barokního sochařského umění a je památkově chráněný.²⁶¹ Vzhledem k mistrovskému provedení a charakteristickým stylovým prvkům by se pravděpodobně mohlo jednat o dílo

slavného sochaře JOHANNA BROKOFFA (1652–1718) nebo z jeho prostředí. BROKOFF vytvořil na území dnešních Čech až do své smrti v roce 1718 mnoho děl raného baroka. Proslulost získal především sochou sv. Jana Nepomuckého na Karlově mostě v Praze,²⁶² ale i v okolí Plané nalezneme jím zhotovené sochy²⁶³, např. v Manětíně a v Tachově. Tři z jeho synů byli rovněž sochaři; jeho syn FERDINAND MAXIMILIAN BROKOFF dosáhl dokonce větší slávy než on sám.²⁶⁴

Jedním z děl z Brokoffovy dílny je Mariánský sloup v Broumově (Královéhradecký kraj), který byl dokončený roku 1706.²⁶⁵ Také stojí uprostřed tamějšího náměstí a svou konstrukcí a provedením velmi připomíná svatojánský sloup v Plané: vysoký sloup, nesoucí sochu sv. Jana Nepomuckého, je obklopen rohovými konzolami a na každé z nich stojí postava světce. Celek je obklopen balustrádou, která se velmi podobá zábradlí kolem sloupu sv. Jana v Plané.²⁶⁶

Balustráda, podstavec, sloup a sochy jsou z běžového, tmavě zvětralého hrubozrnného pískovce, který místy obsahuje i složky velikosti pískových zrn. Zrna jsou především z křemene a živce. Kámen pochází s největší pravděpodobností z oblasti Manětína. Některé sloupky zřejmě byly v rámci renovace vyměněny, protože jsou zhotoveny z poněkud světlejšího, jemnozrnného, homogenního pískovce.

Ploché stupně, na kterých stojí podstavec, jsou z manětínského pískovce, příp. směsi; byla zde částečně použita velmi hrubá varianta s částmi velkými až pět centimetrů. Některé ze schodů byly zřejmě obnoveny dodatečně, jsou ze střednězrnné, žlutavé dvojslídne žuly. Socha je obklopena dlažebními kostkami z nejrůznějších regionálních hornin.

Před první světovou válkou existoval pro údržbu pomníku nadační fond.²⁶⁷ Lze předpokládat, že sloup byl renovován již vícekrát; lze nalézt např. písemnou zmínku o takovém opatření z roku 1881.²⁶⁸

5.4 Medvěd s koulí

Na malém zeleném prostranství před základní školou v ulici Na Příkopech (obr. 5-1: č. 4) stojí dvoudílná kamenná plastika umělce TILA ETTLA, žijícího v Plané. Socha vznikla v rámci sochařského sympozia v roce 2013. Představuje asi 1,5 metru vysokého medvěda sedícího vzpřímeně na nízkém podstavci a kouli o průměru asi 80 cm (obr. 5-8).

Medvěd a podstavec jsou vytesány z jednoho kusu žlutavé, středně- až hrubozrnné žuly s typickými velkými světlými plátky slídy (obr. 5-9). Na podstavci jsou na stranách stopy po vrtech. Povrch sochy je záměrně hrubě opracovaný, takže dobře připomíná medvědí srst. Vyleštěno je pouze levé ucho, takže jsou dobře rozpoznatelná minerální zrna a barva žuly. Koule je rovněž hrubě otesaná; stopy opracování jsou však – jinak, než je tomu u medvěda – křížem krážem ve všech směrech.

Obr. 5-8: Medvěd s koulí z flossenbürské žuly, vytvořený v roce 2013 sochařem TILEM ETTLEM. / Bär mit Kugel aus Flossenbürger Granit, 2013 von Bildhauer TILU ETTL geschaffen.

Obr. 5-9: Hlava medvěda s vyleštěným uchem, na kterém je patrné typické složení žlutohnědé flossenbürské žuly. / Kopf des Bären mit poliertem Ohr, an dem die typische Ausprägung des gelb-braunen Flossenbürger Granits erkennbar ist.

5.5 Kaple pro spěchajícího chodce

Na malé zelené ploše před bývalou mincovnou v Zámecké ulici (obr. 5-1: č. 5) stojí kamenný umělecký objekt, který byl vytvořen v rámci sochařského sympozia v roce 2013 umělcem VÁCLAVEM FIALOU.²⁶⁹ Dílo se skládá z pěti víceméně obdélníkových žulových desek, které jsou asi jeden metr široké a dva a půl metru dlouhé (obr. 5-10). Jedna deska slouží jako základová deska; kolem ní byly umístěny tři desky jako stěny prostoru, který je k jedné straně otevřený. Dvě stěny jsou dostatečně úzké, aby umožnily vstup do prostoru „kaple“. Jejich čelní strany byly natřeny červenou, modrou a žlutou barvou. Pátá kamenná deska tvoří strop celé konstrukce.

Desky, na kterých jsou částečně patrné stopy po vrtání, jsou ze střednězrnné, lehce namodralé biotitické žuly, která místy obsahuje neostře ohraničené, až čtyři centimetry velké inkluze cizí horniny, tzv. xenolity.

Obr. 5-10: „Kaple pro spěchajícího chodce“ z biotitické žuly umělce VÁCLAVA FIALY (2013) na prostranství před bývalou mincovnou. / „Kapelle für den eiligen Spaziergänger“ aus biotitführendem Granit von VACLAV FIALA (2013) auf dem Platz vor der Alten Münze.

5.6 Zvon a zvonice

V parku východně od městského rybníka mezi ulicemi Smetanová a Revoluční stojí na louce poblíž pěšiny dvě kamenné sochy (obr. 5-1: č. 5). Jsou dílem umělce TILA ETTLA, který je vytvořil v rámci sochařského sympozia v roce 2016. Obě sochy jsou ze žluté hrubozrnné flossenbürské žuly (obr. 5-11)

Obr. 5-11: Skupina soch Zvon a zvonice, dílo plánského umělce TILA ETTLA z roku 2016. / Skulpturengruppe Glöcknerin und Glocke, ein Werk des in Planá lebenden Künstlers Tilo Ettl aus dem Jahr 2016.

Obr. 5-12: Detail „Zvonice“ z částečně leštěné, žlutavé flossenbürské žuly. / Detail der „Glöcknerin“ aus teilweise poliertem, gelblichem Flossenbürger Granit.

Vlevo stojí asi jeden metr vysoký zvon s nízkým podstavcem, nesoucím stopy po vrtání. Zvon a podstavec jsou vypracovány z jednoho kusu kamene. Tělo zvonu má hrubý povrch; hladké úchyty koruny zvonu jsou do kamene vyřezané.

Metr od zvonu je asi 130 centimetrů vysoký žulový blok, na jehož povrchu jsou také patrné stopy po vrtání. Do horní třetiny kamene krychlového tvaru je vytesaný schod, na kterém sedí postava. Je součástí tohoto kamene a vypadá, jako by sedem a pokrčenými nohama s kamenem splývala. Zjevně ženská postava objímá svá kolena rukama, bradu má vysunutou mírně dopředu a oči zavřené, jako by si vychutnávala slunce. Jako pokrývku hlavy má Zvonice malý zvon (obr. 5-12).

Obr. 5-13: Kamenný sněhulák na kraji dětského hřiště v městském parku, dílo MICHALA NOVOTNÉHO Z ROKU 2016. / *Steinerner Schneemann am Rande des Kinderspielplatzes im Stadtpark, ein Werk von MICHAL NOVOTNY aus dem Jahr 2016.*

5.7 Sněhulák

Na západním břehu městského rybníka stojí na okraji dětského hřiště asi jeden a půl metru vysoká kamenná socha sněhuláka (obr. 5-1: č. 6 a obr. 5-13). Socha byla vytvořena v rámci sochařského sympozia v roce 2016 českým umělcem MICHALEM NOVOTNÝM (MICL).

Socha z hrubozrnné flossenbürské žuly stojí na zhruba obdélníkové, nepravidelně ohraničené desce ze stejného kamene. Deska nese na zadní straně stopy po vrtu, povrch sněhuláka je opracován sekáním. Na hlavě má nasazený klobouk, který je vybroušený z kamene a částečně vyleštěný.

5.8 Pocta Marcelu Duchampovi

Jihovýchodně od velkého městského rybníka na okraji zelené plochy, obklopující tento rybník, stojí neobvyklé kamenné dílo (obr. 5-1: č. 7). „Pocta Marcelu Duchampovi“ (obr. 5-14) byla vytvořena v rámci sochařského sympozia v roce 2016 českým umělcem PAVLEM DOSKOČILEM: přes dva metry vysoká a téměř jeden metr široká kamenná deska z hrubozrnné, žlutavé flossenbürské žuly dostala díky velkému úsilí a manuální zručnosti strukturu a vzhled zdi obložené dřevem (obr. 5-14).

Zed' tvoří pět různě širokých svislých prken. Jedno vodorovné prkno je položeno jako lišta na podstavci, další je zhruba v polovině výšky plastiky. Do povrchu kamene bylo do detailu vpracováno žilkování dřeva; realisticky umístěné hlavičky hřebíků ještě umocňují dojem prkenné stěny. Vlevo nahoře je vidět reliéf rámu obrazu nebo zrcadla, z něhož je však na zobrazeném řezu stěnou vidět pouze pravá strana. Zatímco přední strana plastiky je zarovnaná a pracně strukturovaná, zadní strana zdi je pouze hrubě opracovaná.

Na obou stranách desky, která je směrem dolů mírně silnější, jsou rozeznatelné stopy po vrtání. Socha stojí na betonovém základu.

Obr. 5-14: Vlevo – „Pocta Marcelu Duchampovi“ byla vytvořena z flossenburské žuly z Horní Falce v Bavorsku. Vpravo – zvláštním prvkem díla umělce PAVLA DOSKOČILA je naturalistické ztvárnění struktury dřeva v tvrdé hornině. / Links – Die „Hommage an Marcel Duchamp“ wurde aus Flossenbürger Granit aus der Oberpfalz in Bayern geschaffen, rechts – Der Künstler PAVEL DOSKOČIL hat die als Besonderheit eine naturalistische Darstellung der Holzmaserung in das harte Gestein erreicht.

²⁵⁶ SENFT & LENZ 1932, s. 261.

²⁵⁷ URBAN et al. 1937, s. 386.

²⁵⁸ SENFT & LENZ 1932, s. 440.

²⁵⁹ SENFT & LENZ 1932, s. 364.

²⁶⁰ SENFT & LENZ 1932, s. 365.

²⁶¹ NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV (NPÚ) 2015: kat. č. 1000134463.

²⁶² PÁLEŠ 2022.

²⁶³ PÁLEŠ 2022.

²⁶⁴ PÁLEŠ 2022.

²⁶⁵ FRANZ 1955.

²⁶⁶ <http://www.heimatkreis-braunau.de>.

²⁶⁷ SENFT & LENZ 1932, s. 364.

²⁶⁸ URBAN ad. 1937, s. 97.

²⁶⁹ FIALA 2019, s. 87